

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ**FOREIGN EXPERIENCE AGAINST CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME****Франков О.С., заступник начальника центру***Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України*

Стаття присвячена розгляду та аналізу зарубіжного досвіду протидії корупції та організованій злочинності. Обґрунтовано, що усі без винятку країни світу занепокоєні існуванням та поширенням такого деструктивного явища як корупція, яка перешкоджає розвитку діяльності органів публічної влади, гальмує розвиток економіки та деформує свідомість суспільства. А тому кожна із країн світу запроваджує свою власну антикорупційну програму, розробляє стратегію боротьби з даним явищем або веде відповідну політику, розробляє спеціальне антикорупційне законодавство. У даній статті заходи протидії корупції та організованій злочинності, які застосовуються окремими зарубіжними країнами, розглядаються безпосередньо з метою з'ясування можливості запозичення відповідного досвіду для України. У статті проаналізовано антикорупційну діяльність таких зарубіжних країн, як Нідерланди, США, Великобританії, Німеччини, Італії, Польщі, Фінляндії, Швеції та Сінгапуру. Такий вибір обумовлений низьким рівнем корупції в запропонованих країнах та прийнятними заходами боротьби з даним явищем.

Відзначимо, що, проаналізувавши досвід провідних зарубіжних країн, ми дійшли висновку, що заходи запобігання корупції, які реалізуються в досліджуваних країнах, в більшості випадків співпадають з антикорупційними заходами, які застосовуються в нашій державі. Ефективність стратегії у боротьбі з корупцією визначається не обсягом запропонованих заходів, а їх якістю, тобто здатністю реально впливати на ситуацію та змінювати її. Виокремлено спільні адміністративні заходи протидії корупції та організованій злочинності кожної із даних держав та визначено ряд обов'язкових передумов реалізації антикорупційного стратегічного плану в нашій державі, таких як: наявність сильної політичної волі вищого державного керівництва до боротьби з корупцією; створення єдиних координаційних органів та органів з питань законодавчого регулювання протидії корупції та організованій злочинності; наявність компетентних урядових та неурядових експертів; цілковита незалежність судочинства; наявність громадської підтримки; наявність гарантування незалежності засобів масової інформації та залучення громадського сектору до запобігання і протидії корупції; посилення дії спеціального законодавства і, відповідно, підвищення ризику покарання; забезпечення громадськості необхідною інформацією.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, організована злочинність, антикорупційне законодавство, антикорупційні заходи, зарубіжний досвід, зарубіжні країни.

The article is devoted to the consideration and analysis of foreign experience in combating corruption and organized crime. It is substantiated that all countries of the world, without exception, are concerned about the existence and spread of such a destructive phenomenon as corruption, which hinders the development of public authorities, inhibits economic development and distorts the consciousness of society. Therefore, each of the countries of the world implements its own anti-corruption program, develops a strategy to combat this phenomenon or pursues appropriate policies, develops special anti-corruption legislation. In this article, measures to combat corruption and organized crime, which are applied by some foreign countries, are considered directly in order to clarify the possibility of learning from Ukraine. The article analyzes the anti-corruption activities of such foreign countries as the Netherlands, USA, Great Britain, Germany, Italy, Poland, Finland, Sweden and Singapore. This choice is due to the low level of corruption in the proposed countries and acceptable measures to combat this phenomenon. Note that analyzing the experience of leading foreign countries, we concluded that anti-corruption measures implemented in the studied countries, in most cases, coincide with anti-corruption measures applied in our country. The effectiveness of the strategy in the fight against corruption is determined not by the scope of the proposed measures, but by their quality, that is, the ability to really influence the situation and change it. The joint administrative measures to combat corruption and organized crime of each of these countries are identified and a number of mandatory prerequisites for the implementation of anti-corruption strategic plan in our country are identified, such as: the presence of a strong political will of the top state leadership to fight corruption; creation of unified coordinating bodies and bodies on legislative regulation of combating corruption and organized crime; availability of competent governmental and non-governmental experts; complete independence of the judiciary; availability of public support; guaranteeing the independence of the media and involving the public sector in preventing and combating corruption; strengthening the effect of special legislation and, accordingly, increasing the risk of punishment; providing the public with the necessary information.

Key words: corruption, prevention of corruption, organized crime, anti-corruption legislation, anti-corruption measures, foreign experience, foreign countries.

Постановка проблеми. Корупція є глобальною проблемою світового співтовариства і загрозою сучасній цивілізації, оскільки перешкоджає нормальному функціонуванню та соціально-економічному розвитку суспільства. Корупція як соціальне явище в тому чи іншому обсязі проявляється в будь-якій країні, загострюючи всі зростаючі протиріччя у відносинах між громадянським суспільством і державою, особливо в умовах розвитку ринкових відносин. Слід зауважити, що корупція супроводжує людство з найдавніших часів. Ще законами царя Хаммурапі передбачалося покарання за хабарництво, встановлювалося покарання і єгипетськими фараонами. Пагубний вплив цього асоціального явища відчувається в будь-якій країні, незалежно від державного устрою чи традицій. В XIX столітті в період становлення ринкових відносин був відзначений різкий сплеск корупції, але, незважаючи на це, з'явилися і перші спроби протидії їй на законодавчому рівні. Однак істотної зміни антикорупційної ситуації ні в світі, ні в окремих державах не відбулося. Лише в другій половині XX століття, коли боротьба з корупцією в більшості країн була зведена в ранг держав-

ної політики, вдалося домогтися мінімізації її впливу на всі сфери життєдіяльності суспільства. Варто зазначити, що протидія запобігання корупції та організованій злочинності здійснюється в різних країнах, виходячи з досвіду їх історичного розвитку. Досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, враховуючи особливості їх системи державного управління, становить суттєвий інтерес для України. Певні напрацювання такого роду можуть бути використані в практиці окремих державних установ у боротьбі з корупцією, а також під час розроблення законодавчих актів, які спрямовані на зменшення впливу корупції у різних сферах життєдіяльності суспільства. Тому вважаємо за доцільне розглянути ряд позитивних прикладів, що стосуються практики реалізації засобів протидії корупції та організованій злочинності в окремих зарубіжних країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід запобігання корупції та організованій злочинності був предметом дослідження багатьох науковців не лише України, але і більшості країн світу. Науково-теоретичну базу дослідження проблематики зарубіжного досвіду

протидії корупції та організованій злочинності при написанні даної статті склали праці таких дослідників, як: О. Боднарчук, О. Бусол, Л. Верченко, Т. Ільєнок, О. Мельник, Н. Міняйло, А. Новак, О. Онищук, Т. Супрун, Т. Хабарової, В. Чепелюк, О. Чередниченко, І. Чубенко, Я. Швидкого, О. Шорстко, О. Ярмиш та ін.

Формування мети статті. Метою цієї статті є дослідження зарубіжного досвіду протидії корупції та організованій злочинності, пошуку і апробації найбільш ефективних заходів протидії корупції, що використовуються в зарубіжних країнах, для подальшого застосування цього досвіду в нашій країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідною передумовою становлення та розвитку ефективної національної економіки є вирішення ряду проблем, серед яких однією з найбільш деструктивних є широко застосовувані корупційні схеми. Корупцію як негативне явище можна виявити практично в будь-якій державі сучасності. Тобто однією із найактуальніших проблем сучасності являється корупція, тому що здатна охоплювати різні органи державної влади та напрями їх діяльності, а завдана нею шкода зачіпає інтереси різних сфер життєдіяльності держави сучасності [1, с. 35]. У сфері протидії організованій злочинності можна виокремити два основні підходи: традиційний, який ґрунтується на належному функціонуванні системи кримінальної юстиції і охоплює діяльність з розроблення відповідного законодавства, головним чином щодо відмивання брудних грошей, і що стосується співпраці у сфері правової допомоги; та нетрадиційний підхід, який охоплює запобіжну діяльність та включає різного роду підходи на рівні громади, а також регуляторну політику [2, с. 177]. Предметом нашого дослідження є традиційний підхід до запобігання корупції та організованій злочинності в зарубіжних країнах. Для цього ми розглянемо досвід окремих зарубіжних країн, таких як: Нідерланди, США, Великобританія, Німеччина, Італія, Польща, Фінляндія, Швеція та Сінгапур.

Н.С. Міняйло у своїй роботі зазначає, що до цього часу більшість європейських країн дотримується традиційного підходу у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю за допомогою органів, які входять до системи кримінальної юстиції. Тільки деякі країни впроваджують адміністративний підхід [3, с. 145].

Однією із них є **Нідерланди**, де не вважають традиційний підхід головним у протидії організованій злочинності. У даній країні діє принцип стимулювання чесної оцінки урядом на рівні закону. Цей закон сприяє перевірці кримінального минулого заявників на отримання ліцензій, субсидій або тендерів, захищаючи тим самим уряд від ненавмисного надання нових можливостей для вчинення злочинів. Для проведення такої перевірки адміністрація має доступ до відповідної інформації. Центральна або місцева адміністрація – головна дійова особа в попередженні злочинності за допомогою адміністративного підходу [4, с. 109]. Таким чином, боротьба з організованою злочинністю в Нідерландах має запобіжний характер: дана функція покладається на місцеві органи виконавчої влади. Проте боротьба з організованою злочинністю на наступних стадіях здійснюється правоохоронними органами різних видів. Тобто виділяють два підходи до інституційного забезпечення запобігання і боротьби з організованою злочинністю: в першому випадку запобігання організованій злочинності здійснюється правоохоронними органами загалом, без утворення спеціальних органів, покликаних запобігти організованій злочинності в конкретній сфері; а в другому випадку створюються спеціалізовані органи. Протидія корупції у цій країні відбувається на процедурному та інституціональному рівнях. Поширеними є такі заходи, як гласність та звітність у питаннях корупції, а також відкрите обговорення їх наслідків [5, с. 221]. Такий принцип протидії підтримує і система правоохоронних

органів **США**, яка є складним конгломератом нейтралізованих (федеральних) і децентралізованих (місцевих) структур. Завдання боротьби з організованою злочинністю тією чи іншою мірою покладені на федеральні правоохоронні відомства, яких у США нараховується більше семидесяти. У складній багатосуб'єктній системі федеральних правоохоронних органів США все ж таки можна виділити кілька головних міністерств, які відіграють провідну роль у боротьбі з організованою злочинністю в країні: 1) федеральне бюро розслідувань (у діяльності сучасного ФБР пріоритетним є напрям боротьби з організованою злочинністю); 2) державна атторнейська служба (прокуратура); 3) велике журі, яке нараховує 23 присяжних та є органом досудового розслідування і віддання до суду, воно не розглядає кримінальні справи і не виносить обвинувальних вироків. Результатом розгляду справи Великим журі може бути або її припинення, або направлення до суду з обвинувальним висновком) [6, с. 142–144]. Вагомим організаційним заходом, що здійснив уряд США, було створення в червні 1970р. «Національної ради з боротьби з організованою злочинністю», головним завданням якої є розробка загальнонаціональної програми дій. Керівну роль в діяльності з боротьби з організованою злочинністю відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію боротьби зі злочинністю в країні та здійснює методичне керівництво даною роботою. Головним підрозділом Міністерства юстиції, на яке безпосередньо покладена боротьба з організованою злочинністю, є Федеральне бюро розслідувань (ФБР) [7]. Антикорупційне законодавство США носить системний характер, яке складається також з правових актів, що регламентують лобістську, банківську, біржову та інші види діяльності. І хоча це не є гарантією повного викорінення корупції, проте в США її рівень значно нижчий, ніж в інших державах світу. Отож основними особливостями боротьби з корупцією в США є різноманіття і різномірність нормативних актів; децентралізоване прийняття рішень, як і у всіх інших сферах в США; найширше трактування поняття корупція, строгість покарання за злочини. Не менш перспективним є досвід **Великобританії**. Так, високі стандарти громадянської поведінки в Британії є результатом політичних та законодавчих заходів, моральних змін і ефективного соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією, а також на законодавчому рівні тут врегульована система антикорупційних механізмів.

О.Ю. Шостко у своїй роботі відзначає, що у Великобританії з 1 квітня 2006 р. діє Служба з боротьби з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency), пріоритетними напрямками діяльності якої є: 1) підвищення рівня обізнаності населення про організовану злочинність; 2) збільшення обсягу повернення коштів, отриманих незаконним шляхом; 3) посилення загроз для діяльності організованих злочинних угруповань у Великобританії завдяки відпрацьованим оперативним та слідчим діям, а також впровадженню нових способів боротьби з цим явищем [2, с. 180]. Зокрема, у Великобританії була введена нова форма роботи з інформаторами. Відтепер вся інформація, яка стосується засобів, направляється до централізованого органу. Оплату послуг інформаторів взяли на себе банки – 75% і МВС – 25%, що сприяло підвищенню ефективності протидії легалізації злочинних доходів організованими групами. Також в рамках антикорупційної стратегії у Великобританії реалізується і програма утвердження принципів чесності та непідкупності у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі і на державній службі. Так, безпосередньо корупційні процеси у країні відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року. В основу боротьби з корупцією в **Німеччині** покладено завдання знищення матеріальної,

в першу чергу фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома способами: конфіскацією майна і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей [8, с. 245]. Антикорупційна боротьба в Німеччині заснована на завданні знищити матеріальну, в першу чергу, фінансову базу злочинних угруповань. До числа механізмів антикорупційного спрямування, якими користується Німеччина з іноземного досвіду, входить також план зі створення реєстру корумпованих компаній. Принцип полягає в тому, що підприємство, яке потрапляє в такий реєстр, вже не має права виконувати будь-які державні замовлення і є об'єктом контролю з боку правоохоронних органів [9, с. 222].

У Федеративній Республіці Німеччина відсутній єдиний антикорупційний орган із боротьби з корупцією, однак плідно працюють спеціалізовані прокуратури з боротьби з корупцією окремих регіонів (земель), що фактично виконують роль спеціалізованого антикорупційного органу, створення якого передбачено у міжнародних конвенціях. Напевно найбільш ефективною є система політичних і правових механізмів боротьби з корупцією в **Італії**, де над вирішенням цієї проблеми тісно взаємодіють громадські організації та державні установи. Парламент цієї країни заснував спеціальну Генеральну Раду з боротьби з організованою злочинністю. Поряд з Генеральною Радою засновані окружні управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією і окремо – Державне управління з боротьби з мафією [10, с. 83]. Таким чином, Національне управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією, окружне управління й оперативно-слідче управління з боротьби з організованою злочинністю складають систему багатофункціональних, спеціалізованих оперативних, слідчих та інформаційних елементів з питань протидії організованій злочинності. Тобто запобігання організованій злочинності в Італії здійснюється не лише на рівні правоохоронних органів, але й на рівні виконавчих органів, які підзвітні парламенту, що є дуже примітним та продуктивним. У даний час корупція в Італії не ліквідована, але її масштаби та характер зазнали суттєвих змін, оскільки мафіозні явища у вигляді регулярних вбивств суддів і прокурорів відійшли в минуле, а загальна атмосфера в суспільстві все-таки змінилася у кращу сторону. Інший досвід **Польщі**, де у 2000 р. було утворено Центральне бюро розслідування (ЦАБ), незалежний від місцевої поліції, хоча й має свої підрозділи в кожному регіоні країни. Даний орган наділений широкими повноваженнями, які зачіпають усі сфери суспільного та економічного життя і не обмежуються колом суб'єктів правопорушень. ЦАБ, крім оперативно-розшукової функції та функції кримінального розслідування, здійснює ще й контрольну, аналітично-інформаційну, а також профілактичну та освітню діяльність. Таким чином, ЦАБ бореться із корупцією за допомогою як репресивних, так і превентивних методів. У Польщі також діють і інші органи та служби, які беруть участь в реалізації спеціальних програм з боротьби з корупцією в окремих секторах економіки та суспільного життя, а також здійснюють запобігання їй. Однак запобігання корупційним проявам більшою мірою належить до сфери діяльності неурядових організацій [11, с. 147]. Також, як зазначає у своїй роботі Т.М. Супрун, у 2002 року урядом Польщі затверджено Державну програму боротьби з корупцією, яка має назву «Антикорупційна стратегія». На виконання даної програми створена та працює Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму Польщі, яка готує зміни до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів [12, с. 201]. Заслужує на увагу досвід протидії корупції **Фінляндії**, у якій, за міжнародними оцінками, один з найвищих антикорупційних рейтингів. Основні антикорупційні принципи даної країни – прозорість процесу відправлення влади, забезпечення законності в державній адміністрації, відпо-

відальність і добропорядність державних посадових осіб та службовців, які закріплені в Конституції.

Т.В. Хабарова у своєму дослідженні зазначає, що, крім належного законодавства, низький рівень корупції у Фінляндії також зумовлений головним інструментом – чесною владою, яка зосереджує свою діяльність на взаємодії з громадянським суспільством та традиціями і цінностями нації. У свою чергу, чесна влада закладена в культурі та менталітеті народу і не залежить від персоналій. Кожен службовець, який обіймає посаду в державному органі влади, зобов'язаний служити їй [13, с. 73].

Так, вирішальне значення у Фінляндії мають етика, повага до власної роботи та неповага до зловживань, та нечесності. Фіни вважають ганебним отримання хабарів, аргументуючи це тим, що взяти хабар – це значить бути залежним від особи, яка його дала [14, с. 279].

Фінляндія як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Однак імплементація європейських законів у національну правову систему здійснюється нею досить виважено, тому що основним принципом даного процесу є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським, за умови мінімально можливих змін першого.

Запозичення досвіду **Швеції** також може бути корисним для удосконалення антикорупційної діяльності в Україні. Шведська антикорупційна стратегія характеризується своєю суворістю та послідовністю. Парламент та уряд Швеції запровадили високі етичні стандарти для чиновників та професійну відповідальність, побудовано незалежну та ефективну систему правосуддя, запроваджено вільний доступ до державних документів.

У Швеції, як і у більшості Скандинавських країн, немає спеціалізованих антикорупційних органів, які контролювали б виконання антикорупційного законодавства, а основним законодавчим актом, яким передбачається покарання за неправомірне отримання винагороди службовими особами, є Кримінальний кодекс Швеції [14, с. 282]. Що стосується відсутності спеціальних антикорупційних органів, то можна зазначити, що хоча Швеція не має антикорупційного агентства, проте вона має ряд органів, які можуть спільно розглядатися як такі, що виконують еквівалентну функцію. Це, перш за все, Національний антикорупційний підрозділ прокуратури (National Anti-Corruption Unit), нещодавно створена Національна антикорупційна група поліції (National Corruption Group) та давній Шведський антикорупційний інститут (Institutet Mot Mutor). До інших суб'єктів, діяльність яких спрямовується на протидію корупції, відносять Шведську асоціацію органів місцевої влади та регіонів (SKL) та Transparency International Швеція (TIS) [15].

О.О. Онищук у своїй роботі зазначає, що шведська модель боротьби з корупцією характеризується широким громадським впливом на чиновників, які вчиняють корупційні діяння, держава забезпечує максимальну можливість прозорості у публічних справах та свободи слова [16, с. 36].

Таким чином, низький рівень сприйняття корупції у Швеції пов'язаний із давньою традицією відкритості та прозорості шведського суспільства та державних інституцій, а також суворою повагою до верховенства права. Зокрема, прозорість та відкритість уряду вважаються важливими механізмами уникнення зловживання владою та поширення корупції, особливо у поєднанні з посиленням зовнішнім контролем зі сторони громадськості та засобів масової інформації.

Серед нових індустріальних країн одним з перших комплексну боротьбу з корупцією розпочав уряд **Сінгапуру**, який досягнув вражаючих успіхів на цьому терені.

Так, на перших етапах свого розвитку уряд Сінгапуру надавав пріоритет боротьбі із організованою злочинністю

та корупцією і в даний час є одним з найбільш економічно успішних [17, с. 32].

У країні створено досить ефективну систему протидії та викориненні корупції. Стратегія боротьби з корупцією в цій країні відрізняється суворістю і послідовністю, основна ідея антикорупційної політики країни полягає в «прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість особи здійснення корумпованих дій».

Варто зазначити, що правове підґрунтя для боротьби з корупцією в Сінгапурі заклав прийнятий ще в 1960 р законодавчий Акт про запобігання корупції. Також був утворений спеціальний державний орган – Агентство з боротьби з корупцією (АБК), у структурі якого функціонують три відділи: оперативний, адміністративний та інформаційний.

Тактика зниження рівня корупції була побудована на застосуванні комплексу адміністративних і законодавчих заходів, в тому числі: спрощення бюрократичних процедур; регламентації дій чиновників; суворий нагляд за дотриманням високих етичних стандартів.

Антикорупційна політика вражає своїми успіхами, де центральною ланкою є постійно діючий спеціалізований орган з боротьби з корупцією – Бюро з розслідування випадків корупції, яке володіє функціональною і політичною самостійністю. Даний незалежний орган розслідує та прагне запобігати випадкам корупції як в державному, так і в приватному секторі економіки Сінгапуру. Бюро перевіряє випадки зловживань з боку державних чиновників і повідомляє про них відповідні органи для вжиття необхідних заходів; вивчає методи роботи потенційно схильних до корупції державних органів з метою виявлення можливих слабостей в системі управління та у випадку необхідності рекомендує вжити відповідні заходи керівникам цих відділів [7]. Отож досвід країн щодо запобігання корупції різноманітний і залежить від правового, соціального, політичного середовища, рівня економічного розвитку, вдосконалення державного управління. Проте варто зазначити, що ефективність стратегії у боротьбі з корупцією визначається не обсягом пропонованих заходів, а їхньою якістю, тобто здатністю реально впливати на ситуацію та змінювати її. І, як слушно зауважує з цього приводу О.Г. Мельник у своїй роботі, необхідно вибрати свій шлях, який би уряд побудував самостійно на основі місцевого законодавства, з урахуванням менталітету, традицій тощо. На

думку автора, потрібно шукати національний шлях боротьби з корупцією, беручи до уваги зарубіжний досвід [18, с. 35]. До того ж, як зазначається в літературі, формування сучасної та ефективної системи боротьби з корупцією в будь-якій країні можливе за умови застосування нормативних актів, які б відповідали міжнародним стандартам, та комплексного використання передових комп'ютерних інформаційних технологій [19, с. 43].

Висновки. Таким чином, проблеми, пов'язані з протидією корупції та організованій злочинності, сьогодні актуальні не лише для нашої країни, але й більшості зарубіжних країн. Механізми протидії корупції в зарубіжних країнах суттєво не відрізняються, а лише різняться у підходах та методах їх застосування. Дослідження міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції свідчить про те, що в сучасних умовах прояви корупції стали чинниками, які створюють загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливаючи при цьому на всі сфери життєдіяльності суспільства. Конкретний досвід, здобутий розвинутими країнами в антикорупційній боротьбі, є свідченням того, що найбільшою ефективністю в даному питанні виокремлюються ті держави, які щодо вирішення відповідної проблематики використовують комплексний та безкомпромисний підхід. Здійснюючи узагальнення практики реформування, спрямованого на протидію корупції та організованій злочинності, можна виділити низку спільних адміністративних заходів антикорупційної боротьби кожної із цих держав та визначення низки обов'язкових передумов реалізації антикорупційного стратегічного плану в нашій державі, таких як: наявність сильної політичної волі вищого державного керівництва до боротьби з корупцією; створення єдиних координаційних органів та органів з питань законодавчого регулювання протидії корупції та організованої злочинності; наявність компетентних урядових та неурядових експертів; цілковита незалежність судочинства; наявність громадської підтримки; наявність гарантування незалежності засобів масової інформації та залучення громадського сектору до запобігання і протидії корупції; посилення дії спеціального законодавства і, відповідно, підвищення ризику покарання; забезпечення громадськості необхідною інформацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новак А. Теоретичні основи дослідження протидії корупційним проявам у сфері публічного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Випуск 1(28). С. 29–36.
2. Шостко О.Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176–185.
3. Міняйло Н.Є. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 666. Правознавство. С. 144–148.
4. Шостко О.Ю. Адміністративний підхід як один із напрямів запобігання організованій злочинності у Нідерландах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. Вип. 18. С. 108–118.
5. Ільєнок Т.В. Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції. *Юридична наука*. 2012. № 12. С. 42–52.
6. Верченко Л.С. Система та компетенція правоохоронних органів США, які протидіють організованій злочинності. *Право і суспільство*. 2009. № 5. С. 141–147.
7. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL : <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html> (дата звернення: 19.03.2021).
8. Чередниченко О.Ю. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та протидії корупції в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 239–247.
9. Швидкий Я.Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. С. 219–227. URL : <https://maup.com.ua/assets/files/expert/7/17.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).
10. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 81–87.
11. Ярмиш О., Мельник Р. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 144–155. URL : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/yarmysh.pdf> (дата звернення: 19.03.2021).
12. Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності(теорія та практика)*. Випуск. 2-3(6-7). 2017. С. 199–204.
13. Хабарова Т.В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. Випуск 27. 2019. С. 72–77.
14. Боднарчук О. Скандинавський досвід у сфері боротьби з корупцією наприкладі Швеції, Фінляндії. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 279–284.

15. Reported Corruption in Sweden Structure, risk factors and countermeasures. 2013. URL : https://www.bra.se/download/18.12caa4f91440b31239f1fed/1395400931424/2013_22_Reported_Corruption_in_Sweden.pdf (дата звернення: 19.03.2021).
16. Онищук О.О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Адвокат*. 2010. № 9. С. 35–37.
17. Edgardo Buscaglia, Jan van Dijk. Controlling organized crime and corruption in the public sector. *Forum on Crime and Society*. Vol. 3, Nos. 1 and 2, December 2003. P. 3–34. URL : https://www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art1.pdf.
18. Мельник О.Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 32–35.
19. Busol Olena International legal regulations and issues of corrupt assets recovery. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 6. No. 4, 2020. P. 35–45.